

Nr 43.

Av fru Nordgren och herr Hedlund i Östersund, *angående viss ändring av gällande lagstiftning rörande vårdnadsbefogenheten i fråga om barn i och utom äktenskap.*

Enligt nu gällande lagstiftning kan en mor — eller föräldrar — som lämnat sitt barn till ett fosterhem, när som helst taga barnet därifrån, utan hänsyn till vad som är till barnets bästa. I många fall har barnet lämnats till fosterföräldrarna vid späda ålder och under en lång följd av år vistats i fosterhemmet och där åtnjutit kärleksfull vård samt vuxit lika fast i detta hem som andra barn göra i sina verkliga föräldrahem. Fosterföräldrarna ha blivit för barnet verkliga föräldrar, som det känner samhörighet med, och fosterhemmet den för barnen naturliga miljön. Genom missriktad omtanke från fosterföräldrarnas sida har barnet måhända icke ens fått veta att fosterföräldrarna icke är deras verkliga föräldrar. När så barnet kommit upp i tioårsåldern, eller kanske ännu högre ålder, inträffar det att modern kräver att få barnet tillbaka från fosterföräldrarna. Om dessa vägra att lämna barnet från sig kan tvångsingripande ske och barnet, om det lever aldrig så lyckligt i ett gott fosterhem, tvångsvis överflyttas till en moder, som det kanske aldrig eller blott vid enstaka tillfällen sett och som det står helt främmande för, modern därtill kanske gift med en annan man än barnets fader. Även om någon egentlig anmärkning icke kan riktas mot förhållandena i föräldrahemmet, kan dock en förflyttning till detta från ett fosterhem, där barnet under en följd av år åtnjutit kärleksfull vård, innebära en stark påfrestning för detta.

Ofta är det visserligen föräldrarnas eller den ensamstående moderns kärlek till barnet, som ligger bakom en önskan att få det tillbaka, då förändrade förhållanden medgiva detta. Men så är dock inte alltid fallet, utan många gånger är det — särskilt när det gäller utomäktenskapliga barn — ekonomiska eller egoistiska motiv, som ligga bakom. Det kan vara en styvfader, som tycker att man hellre kan taga hem barnet än att han av fattigvårdsstyrelse eller barnavårdsnämnd skall krävas på underhåll för sin hustrus barn utom äktenskapet. Eller det kan vara en mor till ett i ett fosterhem utackorderat barn, vilken sedermera gift sig och fått nya barn, som, när hennes barn före äktenskapet kommit upp i tonåren, tar det från fosterhemmet för att få en billig hemhjälp. I vissa fall har anledningen

varit att modern velat erhålla för barnet utgående bidragsförskott. Exempel ha heller icke saknats på fall där motivet för föräldrarna varit en önskan att bli berättigade till hyresbidrag i ett s. k. barnrikehus. Vilka än motiven varit, torde det vara obestridligt att det inte alltid varit till barnets bästa att ryckas upp från en miljö där det vuxit fast, utan att detta i många fall måste betecknas som en grymhet mot barnet.

Socialvårdskommittén, som under utredningen angående revision av lagstiftningen om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård jämväl behandlade här berörda spörsmål, hade i sitt i juli 1944 avgivna betänkande (SOU 1944: 34 s. 264—266) ifrågasatt en sådan ändring av bestämmelserna om vårdnadens överflyttning, att vårdnaden må kunna frångas vårdnadshavaren för att hindra denne att i strid mot barnets bästa taga barnet från det fosterhem där det vistas.

Härvid hade kommittén anvisat två vägar i syfte att förhindra en olämplig förflyttning av barn från fosterhem. Den ena vägen skulle vara att införa ändrade regler för överflyttning av den rättsliga vårdnaden, den andra att inskränka vårdnadshavarens faktiska möjlighet att utöva vårdnadsbefogenheterna genom en utvidgning av institutet skyddsuppfostran. Något förslag till frågans lösning framlade kommittén dock icke, då den hade sig bekant, att det pågick utredning av särskilda sakkunniga angående revision av nya ärvdabalken, och det kunde förväntas att även andra härmed sammanhängande frågor komme att behandlas, häribland frågan om vårdnaden av barn i och utom äktenskap.

Så har också blivit fallet. I sitt den 29 juni 1946 avgivna betänkande med förslag till föräldrabalk (SOU 1946: 49 s. 93—97) behandla ärvdabalkssakkunniga bl. a. frågan rörande vårdnaden om fosterbarn. Sakkunniga, som framhålla att den av socialvårdskommittén berörda frågan uppenbarligen är förtjänt av den största uppmärksamhet, finna det dock inte tillrådligt att i de här ifrågavarande fallen företaga en så allvarlig åtgärd som att frångå föräldrarna eller den ena av dem den rättsliga vårdnaden, enär detta skulle innebära en genomgripande förändring i förhållandet till barnet. Vidare framhålles att en dylik ändring icke bör vidtagas utan att orsaken är av varaktig natur. I stället förorda de sakkunniga, att frågan löses genom att barnavårdsnämnderna erhålla ökade möjligheter att omhändertaga barn för skyddsuppfostran.

Socialstyrelsen har i sitt den 30 september 1946 avgivna yttrande, av vilket vi tagit del, icke funnit den av de sakkunniga förordade lösningen vara lämplig. En förutsättning för skyddsuppfostran utgör förekomsten av allvarliga missförhållanden, som antingen bero på föräldrarna eller barnet och som motivera ett omhändertagande av barnet för särskild vård. När det gäller fosterbarnens skydd mot att mer eller mindre godtyckligt utsättas för risken av miljöbyte, är det däremot icke fråga om ett faktiskt vårdnadsbehov eller ett skiljande av barn från det hem, där det vistas.

Här åsyftas i stället ett status quo eller att barnet skall kvarstanna i ett bra fosterhem, där det placerats av föräldrarna själva eller med deras samtycke. Ej heller är det förekomsten av allvarliga missförhållanden i föräldrahemmet, som bör vara avgörande för om barnet skall få kvarstanna i fosterhemmet eller icke. I stället bör i främsta rummet hänsyn tagas till graden av barnets anknytning till fosterföräldrarna, huruvida dessa kommit att bli i mors och fars ställe för barnet och huruvida fosterhemmet blivit ett verkligt hem för barnet.

Om detta är fallet, heter det vidare i socialstyrelsens yttrande, blir det nämligen alltid en svår chock för barnet att ryckas bort från en miljö, där det vuxit fast och har djupa rötter. Hela den värld, som barnet byggt upp, störtar samman, och det kan därefter icke känna någon trygghet i tillvaron. Resultatet kan bli, att samhället erhåller en för hela livet socialt missanpassad människa. Socialstyrelsen anser det mera ändamålsenligt att frågan löses genom att vårdnaden om barnet överflyttas från föräldrarna till fosterföräldrarna eller annan lämplig person. För den lösningen talar även den omständigheten, att dessa ärenden äro av ytterst ömtålig natur och vårdnadsfrågan skall ju prövas av rätten. Initiativet bör i regel — bland annat med hänsyn till barnavårdsnämndens tillsyn över fosterhemmen i kommunen — utgå från nämnden, men barnavårdsman och fosterföräldrar böra icke uteslutas från möjligheten att direkt vända sig till domstolen.

Styrelsen föreslår därför att till 6 kap. 7 § i den nya föräldrabalk, vartill förslag framlagts, göres ett tillägg av innehåll, att rätten beträffande barn, som fostras hos annan än föräldrarna, på ansökan av barnavårdsnämnd, barnavårdsman eller fosterföräldrar, äger överflytta vårdnaden på särskild förordnad förmyndare, då det finnes vara av stor vikt för barnets bästa, även om sådant fall, som i övrigt avses i paragrafen, icke föreligger. Dyligt beslut bör givetvis även kunna meddelas interimistiskt, innan föräldrarna blivit hörda i ärendet.

Ett annat sätt att komma tillrätta med de missförhållanden, som otvivelaktigt förefinnas på här ifrågavarande område, har framförts i en artikel i »Tidskrift för barnavård och ungdomsskydd» nr 1: 1944, författad av länsnotarie Leif Cassel, Jönköping. Detta går ut på att statsmakterna genom lagstiftning vidtaga ett måttligt ingrepp i föräldrarnas vårdningsrätt, till förmån för i första rummet deras barn och i andra rummet för fosterföräldrarna.

En sådan lagstiftning skulle enligt artikelförfattaren exempelvis kunna ske i den form att ett tillägg gjordes till 8 § i lagen om barn i äktenskap, enligt vilket i fall, då barn under längre tid, förslagsvis fem år, vistats utom föräldrahemmet eller hos annan än modern eller fadern, rätten på framställning av barnens fosterföräldrar skulle äga möjlighet att överflytta vårdnaden på dem. För att skydda den naturliga moderns eller föräld-

rarnas rätt skulle en sådan överflyttning mot deras bestridande icke få företagas annat än om rätten funne att överflyttningen skulle medföra synnerlig fördel för barnet. Liknande tillägg skulle då göras till 2 § lagen om barn utom äktenskap.

Vilken av de vägar här ovan relaterats som bör beträdas ställer sig svårt att utan närmare övervägande avgöra. Betydelsefullt är det emellertid att åtgärder vidtagas för att lagstiftningsvägen skapa större trygghet för de barn, som placerats och vuxit upp i ett gott fosterhem. Trygghet skulle därvid jämväl skapas för de människor, som mottaga och ofta med stora uppoffringar vårda och fostra andras barn. Som det nu är gå många fosterföräldrar i ständig ångest för att det barn, de lärt sig älska som vore det deras eget, när som helst kan tagas från dem. Utvägen att adoptera barnet står icke alltid till buds, då härför fordras föräldrarnas medgivande. Som det nu är draga sig många människor, som skulle kunna bereda ett barn ett gott fosterhem, för att göra detta, just på grund av ovissheten om huruvida de få behålla barnet eller ej. En lagändring, som skapade en viss trygghet härvidlag, skulle säkerligen underlätta för barnavårdsmyndigheterna att få goda fosterhem åt de barn, som äro i behov härav.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställa undertecknade,

att riksdagen måtte för sin del vidtaga sådan ändring i gällande lagstiftning rörande vårdnadsbefogenheten i fråga om barn i och utom äktenskap, att barnens bästa tillgodoses i främsta rummet när fråga uppstår om förflyttning från fosterhem, och

att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig lagtext.

Stockholm den 15 januari 1947.

Olivia Nordgren.

Verner Hedlund.
